

SZAKMAI ZÁRÓ BESZÁMOLÓ

ESÉLYEGYENLŐSÉG A NYELVTANULÁSBAN

JEDLIK ÁNYOS PROGRAM:

Társadalomtudományi elemzések, tanulmányok a társadalmi változások

hatásairól

NKFP-06B2 -0010

2008. február 1.- 2010. január 31.

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

Angol-Amerikai Intézet

Témavezető: Dr. Dolgosné Dr Kormos Judit

Honlap: <http://esely.elte.hu>

Az elkészült feladatok és elért eredmények bemutatása

1. részfeladat: Kvalitatív interjúk készítése diszlexiás diákokkal

A munkaszakasz célja

Kutatásunk e szakaszában 15 mélyinterjút készítettünk diszlexiás diákokkal, azért, hogy kiderítsük milyen nyelvtanulási tapasztalatokkal rendelkeznek a tanulási nehézséggel küzdő diákok. A munkaszakasz konkrét célja az volt, hogy a következő kutatási kérdésekre választ kapjunk:

1. Milyen tapasztalatokkal rendelkeznek a diszlexiás diákok a nyelvtanulási csoportjukat illetően?
2. Hogyan ítélik meg a diszlexiás diákok tanáraik munkáját, viselkedését, órai tevékenységét, magyarázatait és az osztályzás folyamatát?
3. Milyen élményeik vannak a diszlexiás nyelvtanulóknak arról, hogy tanáraik hogyan reagálnak speciális nehézségeikre?
4. Hogyan befolyásolja a tanárok diszlexiához való hozzáállása a diszlexiás diákok nyelvtanuláshoz fűződő viszonyát és nyelvórákkal kapcsolatos érzéseit?
5. Milyen nyelvi és nyelvtanulási attitűdökkel rendelkeznek a diszlexiás diákok?
6. Hogyan jellemezhető a diszlexiás diákok motivált tanulási viselkedése?
7. Milyen nyelvtanulóknak látják magukat a diszlexiás diákok?
8. Milyen szerepet játszik a diákok környezete, miliője a nyelvtanulás folyamatában?

Az alkalmazott kutatási módszer

Az interjúkutatások során az alkalmazott kutatási módszer központi kérdése, hogyan válasszuk ki a válaszadókat. Jelen esetben arra törekedtünk, hogy az interjúalanyok minél sokrétűbb tapasztalattal rendelkezzenek, ezért megpróbáltunk különböző oktatási intézményekből kikerült eltérő korosztályú nyelvtanulókat elérni. A résztvevők egy része hirdetésre jelentkezett, amelyben olyan diszlexiás nyelvtanulókat kerestünk, akik hajlandóak voltak nyelvtanulási tapasztalataikról beszélni. Voltak azonban olyan nyelvtanulók is, akik tanáraik ajánlása alapján kerültek a mintába. A mintába kerülés feltétele volt, hogy a diszlexiás résztvevő rendelkezzen diszlexiáját bizonyító hivatalos dokumentummal. Néhány diák a diszlexia mellett egyéb problémával is küzdött (például diszkalkulia). A mintavétel során a változatosság elvét követve figyelembe vettük a jelentkezők eltérő életkorát, a nyelvtudás szintjét, a diagnosztizálás idejét és a kapott terápia jellemzőit. Szintén céljaink között szerepelt, hogy a résztvevők képviseljék a diszlexiás diákok különböző „csoportjait”. Résztvevőink között voltak későn diagnosztizált, értékelés alól felmentett és az értékelés során kedvezményeket kapó diszlexiás nyelvtanulók. Arra is ügyeltünk, hogy a többségi iskolákban tanuló résztvevők mellett legyenek szegregáltan tanuló diszlexiás résztvevőink is.

Az interjúkérdéseket a diszlexiás diákok tapasztalataival, nehézségeivel, tanulási stratégiáival foglalkozó szakirodalom alapján állítottuk össze. Az interjúterv 15 kérdést tartalmazott, melyek négy témára koncentráltak: 1) a résztvevők anyanyelvükkel kapcsolatos problémái a mindennapi életben; 2) nyelvtanulási tapasztalatok; 3) nyelvtanulási nehézségek és megküzdési stratégiák; 4) motivációs jellemzők. Az interjúkérdéseket a kutatás előtt kipróbáltuk. Az interjúk magyar nyelven folytak és átlagosan 40 percig tartottak. Az interjúkat átírtuk, az átírást két kutató vette össze az eredeti hanganyaggal.

Az interjúk kb. 60,000 szónyi szöveget adtak, amelyekben először témákat azonosítottuk, majd kategóriákat alkottuk. Az elemzés minden lépését két kutató végezte el, hogy eredményeink megbízhatóságát biztosítsuk. Az elemzés során a MAXQDA 2007 szoftvert használtuk.

Eredmények

Eredményeink azt jelzik, hogy a legtöbb diszlexiás diáknak nehéz csoportban nyelvet tanulnia, különösen akkor, ha a csoport létszáma magas. A nehézség fő oka abban rejlik, hogy a diszlexiás tanuló sokkal lassabban tud haladni, mint a többség. A lemaradás aztán izolációhoz és kimaradáshoz vezethet. Több diszlexiás nyelvtanuló hangsúlyozta azonban, hogy mennyire szeret magántanárral nyelvet tanulni, ahol a tanulás személyre szabott. Az interjúk alapján kiderül, hogy a diszlexiás diákoknak iskolájukban kiegészítő foglalkozások szervezésével segíthetnek a problémák leküzdésében.

A tanár szerepe kulcsfontosságú a diszlexiás diákok nyelvtanulási folyamatában. A tanárok pozitív hozzáállása, motivált tanítási viselkedése és a megfelelő módszerek alkalmazása lehetővé teszik a diszlexiás diákok számára a tanulási folyamat megkönnyítését, míg a fenti elemek hiánya komolyan veszélyezteti a diákok pozitív nyelvi és nyelvtanulási attitűdjeinek kialakulását és a motivált tanulási viselkedés fenntartását. A diákok válaszai világosan rámutatnak arra, hogy a tanár által használt tanítási stratégiák meghatározóak a diákok számára, és erős kapcsolat van a tanár viselkedése és a diákok motivált tanulási viselkedése között. A kutatás arra is rámutatott, hogy a hatékony tanítás gyakorlat tartópillérei a világos és érthető magyarázatok, az állandó lehetőség az anyagok ismétlésére (például a Meixner-módszer alkalmazása a nyelvtanításban) és a multi-szenzoros, sok érzékszervet megmozgató tanítás. Az interjúk arra is rávilágítanak, hogy a tanárok értékelése, amennyiben figyelembe veszi a diszlexiás diákok nehézségeit, szintén erős motiváló erővel bírhat.

Eredményeink azt jelzik, hogy a nyelvtanárok eltérően reagáltak a nem diagnosztizált, az értékelés alól felmentett és a kedvezményekre jogosult diszlexiás nyelvtanulók problémáira. A diagnosztizálatlan diszlexiás diákok speciális szükségleteit általában nem vették észre tanáraik, és ezeknek a diákoknak gyakran voltak negatív élményeik a nyelvórákkal kapcsolatban. Az értékelés alól felmentett résztvevőink úgy érezték, hogy tanáraik nem tartották fontosnak az ő oktatásukat. Felmentett interjúalanyaink általában nem vettek aktívan részt az órákon, és gyakran különböző tevékenységekkel (rajzolás, beszélgetés) próbálták elfoglalni magukat az órák alatt. A kedvezményekre jogosult résztvevőink megjegyzései azt jelzik, hogy a nyelvtanárok nagymértékben tudnak segíteni a diszlexiás nyelvtanulóknak azáltal, hogy biztosítják számukra a szakvéleményben kért kedvezményeket. Ugyanakkor a kedvezmények megtagadásával jelentősen meg is nehezíthetik a diszlexiás diákok helyzetét, és negatívan befolyásolhatják a nyelvtanuláshoz

való hozzáállásukat. Úgy érezzük, hogy mindenképpen figyelmet érdemel az a tény, hogy több interjú alanyunk is beszámolt arról, hogy volt olyan nyelvtanára, aki nem járult hozzá ahhoz, hogy a diák igénybe vegye a szakvéleményben kért kedvezményeket.

A diszlexiás diákok nyelvi attitűdjei pozitív és negatív elemeket körülbelül egyforma hangsúllyal tartalmaznak. Míg a pozitív attitűdök a nyelv szépségét és hasznosságát fedik le, addig a negatív attitűdök forrásai a nyelvtanulás során tapasztalt nehézségek, illetve a nem megfelelő tanár szerep. A negatív attitűdök a motivált tanulási viselkedés csökkenéséhez vezetnek, amely az idegen nyelv tanulását is jelentheti. A problémákkal való szembenézést könnyítheti a megfelelő diagnózis, amelyet ideális esetben a tanár figyelembe vesz a tanítás és értékelés során.

A diszlexiás diákok döntő többsége tudatában van annak, hogy a jó eredmények eléréséhez sokkal több erőfeszítésre, kitartásra és szorgalomra van szüksége, mint a nem diszlexiás társaiknak. Azok a diákok, akik hajlandóak többszörös energiát fektetni a nyelvtanulásba, sikeresek lehetnek, de sokan ezt az áldozatot nem tudják, vagy nem akarják vállalni, és ezért inkább eltekintenek az idegen nyelv tanulásától, annak ellenére, hogy ez komoly hátrányokkal fog járni további tanulmányaik és a munkaerőpiacra történő belépésük során.

A megkérdezett résztvevők között csak néhánynak volt pozitív énképe saját magáról, mint nyelvtanulóról. A pozitív nyelvtanulási énkép meglete elengedhetetlen ahhoz, hogy a diákok sikereket érjenek el a nyelvtanulás során, így a negatív nyelvtanulási élmények nemcsak direkt befolyásolják a diákok motivált tanulási viselkedését, hanem közvetett úton is, oly módon, hogy negatív nyelvtanulói énkép kialakulásához vezethetnek, amely csökkenti a motiváció szintjét.

A nyelvtanulói környezet hatása nagyon fontos a diszlexiás diákok számára. A szülők, barátok, testvérek egyrészt konkrét segítséget nyújthatnak a nyelvtanulás során, másrészt pozitív attitűdjeik hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a diákok saját magukról kialakított énképe is pozitívabbá váljon. A konkrét segítség a nyelvtani szabályok elmagyarázásán, a szavak kikérdezésén át egészen az általános biztatásig terjedhet. Az énkép kialakításában pedig a szükséges nyelvi én-t erősítheti a környezet, olyan módon, hogy tudatosítja a diákokban, hogy milyen pragmatikus előnyökkel járhat az idegen nyelv elsajátítása.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

Ami a kutatás ezen szakaszának tanulságait illeti, kulcsfontosságúnak tartjuk, hogy a nyelvtanárok ismereteket szerezzenek a diszlexia tüneteiről és a diszlexiás nyelvtanulók problémáiról. A diszlexiával kapcsolatos ismeretek birtokában valószínűleg könnyebben felismernék a még nem diagnosztizált diszlexiás diákok problémáit, továbbá megértenék, miért van szükségük bizonyos kedvezményekre (pl. helyesírás értékelése alóli felmentés, többletidő biztosítása különböző feladatoknál) a diszlexiás nyelvtanulóknak ahhoz, hogy ugyanolyan esélyeik legyenek a nyelvtanulásban, mint tanulási zavarokkal nem küzdő társaiknak. Kutatásunk egy másik fontos tanulsága az, hogy mindenképpen hasznos lenne újra gondolni a felmentett nyelvtanulók helyzetét, és biztosítani azt, hogy részesei legyenek

az iskolai nyelvtanulásnak, mert az eredményeink azt jelzik, hogy a felmentett diákok gyakran nem vesznek részt aktívan az iskolai nyelvórákon. Ezenkívül interjúalanyaink csoporton belüli nyelvtanulással kapcsolatos nehézségeit figyelembe véve, mindenképpen hasznos lenne ha a nyelvtanárok kiegészítő/felzárkóztató foglalkozásokat szerveznének a diszlexiás diákoknak. A felzárkóztató foglalkozások megszervezéséhez szintén elengedhetetlen lenne, hogy nyelvtanárok továbbképzés keretében információkat szerezzenek a diszlexiás nyelvtanulókról és az ő oktatásukat segítő módszerekről.

2. részfeladat: Kérdőíves vizsgálat a speciális nevelési igényű nyelvtanulók tanulási folyamatáról

A részfeladat célja

Az interjúkutatás rámutatott arra, hogy melyek azok a legfontosabb témák, vélemények és tapasztalatok, amelyek a diszlexiás diákok nyelvtanulási tapasztalatait és eredményeit befolyásolhatják, azonban a kis mintás kvalitatív vizsgálatok általánosíthatósági potenciálja nagyon alacsony. Ezért a legfontosabb kérdések vizsgálatára reprezentatív országos kérdőíves kutatást bonyolítottunk le. A vizsgálat elsődleges célja a diszlexiás diákok tapasztalatainak számszerűsítése volt. Másodsorban fontosnak gondoltuk a diszlexiás diákok tapasztalatainak kontextusba helyezését, így nem-diszlexiás diákokról is gyűjtöttünk adatokat az összehasonlíthatóság kedvéért.

A kérdőíves kutatás legfontosabb kutatási kérdései a következők voltak:

1. Hogyan alakul a diszlexiás diákok motivált tanulási viselkedése a nem diszlexiás diákok hasonló eredményeihez képest?
2. Hogyan jellemezhetők a diszlexiás diákok nyelvi attitűdjei? Hogyan tér el ez a nem diszlexiás diákokétól?
3. Hogyan írható le a diszlexiás és nem diszlexiás diákok nyelvtanulási én-je?
4. Hogyan ítélik meg a diszlexiás és nem diszlexiás diákok tanáraik személyiségét és munkáját?
5. A 2-4. pontokban felsorolt tényezők hogyan magyarázzák meg a diákok motivált tanulási viselkedését?

Az alkalmazott kutatási módszer

A kérdőíves kutatásban 1182 diák vett részt. Köztük 184 diszlexiás volt, akik közül 112-en angolul, míg 72-en németül tanultak. Ennél a részkutatásnál is a diszlexiás diákok mind szakvélemény alapján kerültek beválasztásra a felmérésbe. A diszlexiás minta mellett, 681 angolul és 317 németül tanuló nem diszlexiás diák is válaszolt a kérdéseinkre. Ők azoknak az osztályoknak voltak a tanulói, amelyekben diszlexiás diákok integráltan tanultak. A résztvevők mind 8. osztályba jártak. 439 (37,1%) diák budapesti volt, 503 (43,6%) válaszadó nagyvárosokban, 154 (13%) diák kisvárosban és 86 gyermek (7,3%) falvakban található iskolákba járt

A kutatásban használt kérdőív 75 kérdést tartalmazott. A kérdőív fő célja a diszlexiás és nem diszlexiás diákok motivációjának feltárása volt. Ezenkívül az adatgyűjtő eszközben helyet kaptak általános tanulási nehézségeket feltáró kérdések is. A kérdőívet két kipróbált adatgyűjtő eszköz alapján alakítottuk ki, amelyet Dörnyei Zoltán és kollégái fejlesztettek ki Magyarországon (Dörnyei, Csizér és Németh, 2006), illetve Ryan (2005) használt Angliában és Japánban. Az adatfelvétel során a diszlexiás diákok egyenkénti személyes kikérdezéssel vettek részt, míg a nem diszlexiás diákok csoportos önkitöltés során válaszoltak a kérdőív kérdéseire.

Eredmények

Az eredmények elemzéséből egyértelműen kiderült, hogy a diszlexiás diákok motivációja gyengébb, mint nem diszlexiás társaiké. A különbség nemcsak a motivált tanulási viselkedésükben mutatkozik meg, azaz, hogy a diszlexiás diákok kevesebb energiát fektetnek a nyelvtanulásba, hanem az én-képükben és önértékelésükben is, amely területen a diszlexiás diákok kevésbé pozitívan látják magukat. A negatív én-képet és önértékelést, illetve a motiváció hiányát legtöbb esetben a folyamatos kudarcélmények és a nem megfelelő tanári hozzáállás okozza. Ezért a diszlexiás diákokat tanító tanároknak a legfontosabb feladata, hogy a tanulási nehézségekkel küzdőket olyan módszerekkel, technikákkal és feladatokkal oktassák, amelyek folyamatos sikerélményt biztosítanak ezeknek a tanulóknak. Hiszen a nyelvtanulási sikerek javíthatják a diszlexiás diákok önértékelését és én-képét, ami nagyobb erőfeszítésre fogja őket serkenteni, amely egyben motivációjuk növekedését is fogja jelenteni. Lényeges lenne, hogy a diszlexiás diákok elkerüljék azt az ördögi kört, amely során a nyelvtanulási nehézségek a motivációjuk csökkenéséhez vezetnek, ami újabb kudarcélményeket eredményezhet. A nyelvtanulás során a pozitív én-kép és önértékelés kialakítása azért is elengedhetetlen, mert ezek azok a tényezők, amelyek leginkább befolyásolják a diákok motivált tanulási viselkedését, azaz, azt, hogy mennyi energiát hajlandóak nyelvtanulásra fordítani. A folyamatos sikerélmény továbbá elengedhetetlen ahhoz, hogy a diszlexiás diákok valós és ideális nyelvi én-képe közötti távolságot csökkenjen, ami lehetővé fogja tenni, hogy ne adják fel a nyelvtanulást. A diszlexiás diákok általában tisztában vannak azzal, hogy számukra sokkal több időre és erőfeszítésre van szükség, ha sikereket akarnak elérni a nyelvtanulás területén. A tanár feladata, hogy változatos motivációs stratégiák alkalmazásával tegye ezt a nehéz utat könnyebbé.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

Az interjúkutatás adatai rámutattak arra, hogy a sikeres diszlexiás diákok mögött mindig támogató családtagok állnak, akik segítségével a tanulási nehézséggel küzdő diák ritkán lehet eredményes. A kérdőíves eredményeink alapján azonban kirajzolódott, hogy a diszlexiás diákok ebből a szempontból is hátrányos helyzetűek, hiszen kevesebb segítséget és biztatást kapnak az idegen nyelv-tanulás területén a családjuktól, mint nem diszlexiás társaik. Így érdemes lehet a szülők figyelmét felhívni arra, hogy a diszlexiás gyerekek is meg tudnak tanulni egy idegen nyelvet, ha a megfelelő segítséget megkapják és a tanulási nehézségeiket ellensúlyozó módszerekkel sajátíthatják el a nyelvet. Mindenképpen további kutatásoknak kell feltárni a milió szerepét a tanulási nehézségekkel küzdő diákok életében, hiszen a szülői segítség is nagyban hozzájárulhat a sikeresebb nyelvtanuláshoz.

3. részfeladat: Interjúk készítése a diszlexiás tanulók nyelvvizsgával kapcsolatos nehézségeiről

A részfeladat célja

Az államilag elismert nyelvvizsga a diploma kézhez kapásának feltételeként, illetve felsőoktatási felvételi eljárás során biztosított többletpont hordozójaként kulcsfontosságú szerepet tölt be a diszlexiás fiatalok életében, és ezért igen nagyon jelentősége van az esélyegyenlőség terén. Vizsgálatunkban kvalitatív interjúk segítségével kívántuk feltérképezni, hogy milyen tapasztalataik vannak a valamely államilag elismert nyelvvizsgával megpróbálkozó, esetleg azt sikeresen letevő diszlexiás nyelvtanulóknak. Fő kérdésünk az volt, hogy a diszlexiás tanulók megfelelően érzik-e azokat a kedvezményeket, amelyek a rendelkezésükre állnak a nyelvvizsgák letétele során. Ezen kívül szerettük volna megismerni az interjúalanyok nyelvvizsgára készüléssel kapcsolatos élményeit, és az egyes nyelvvizsga feladatokkal kapcsolatos véleményüket.

Célunk volt továbbá az, hogy a kutatási eredményeink alapján egy olyan javaslatot dolgozzunk ki a Nyelvvizsga Akkreditációs Bizottság számára, amely reményeink szerint segíteni fogja a nyelvvizsgaközpontokat abban, hogy esélyegyenlőséget biztosítsanak a diszlexiás vizsgázóknak.

Az alkalmazott kutatási módszer

A fent említett kérdéskör vizsgálatára kvalitatív interjúkat készítettünk diszlexiás nyelvvizsgázókkal. Kutatásunknak tíz 17 és 30 év közötti résztvevője volt. A validitás biztosításának érdekében a résztvevők kiválasztásánál ügyletünk arra, hogy: interjúalanyainak államilag akkreditált nyelvvizsgával próbálkozó, diagnosztizált diszlexiás nyelvtanulók legyenek, akik nem több mint három éve kíséreltek meg nyelvvizsgát tenni. A 10 interjúalany 8 különböző nyelvvizsga központban vizsgázott. A 10 résztvevő közül kilencen középfokú nyelvvizsgával próbálkoztak, míg egy interjúalany felsőfokúval. Az interjúalanyok közül négyen tették le valamely nyelvvizsga írásbeli és szóbeli részét, négyen csak a szóbeli vizsgarészt, míg kettejüknek egyáltalán nem sikerült nyelvvizsga bizonyítványt szerezniük.

A résztvevőkkel készített 30-60 perces interjúk során 16 kérdést tettünk fel. A kérdések az interjú alany nyelvtanulási tapasztalataira és nehézségeire, diszlexiával kapcsolatos problémáira, és nyelvvizsgával kapcsolatos élményeire vonatkoztak. A nyelvvizsgákkal kapcsolatos élményeken belül az adott vizsga kiválasztásnak okára, a készülés módjára és időtartamára, az igénybe vehető felmentésekkel és kedvezményekkel kapcsolatos tapasztalatokra, és a nyelvvizsgán való részvétel során tapasztalt nehézségekre kérdeztünk rá. Az interjúknak ezen kívül volt még egy része, amelyben az egyes nyelvvizsgákra jellemző minta feladatsorok segítségével arra kértük a résztvevőket, hogy mondjanak véleményt azon nyelvvizsgáknak a feladatairól, amelyeket megkíséreltek letenni.

Eredmények

A résztvevők nyelvvizsgára való készüléssel kapcsolatos hozzászólásaiból kiderül, hogy az idegen nyelv tanulása, és azon belül egy államilag elismert nyelvvizsga letétele az összes

résztevőinknek problémát okozott. Résztevőink egyértelműen megfogalmazták, hogy több időre és gyakorlásra van szükségük ahhoz, hogy ugyanazt az eredményt ériék el, mint nem diszlexiás társaik.

A felsőoktatási intézmények nyelvvizsgákra vonatkozó kedvezményeivel kapcsolatos eredményeink azt jelzik, hogy résztvevőink viszonylag kevés nehézséggel találkoztak ezen a téren. Négy interjú alanyunk kapott felmentést az írásbeli vizsgarész letétele alól és ezeknek a felmentéseknek az érvényesítése nem ütközött akadályokba. Egy résztvevő viszont beszámolt arról, nehézségei voltak, mert az érvényes jogszabályok szerint nem kaphatott felmentést a szóbeli nyelvvizsga teljesítése alól (a vizsgázó már rendelkezett szóbeli nyelvvizsgával), míg egy másik interjúalanyunk a szakvélemény ajánlása ellenére komoly gondokat okozott a nyelvvizsga alóli teljes felmentés megszerzése. A nyelvvizsga központok által adott kedvezményekkel kapcsolatban jóval több problémáról számoltak be a résztvevőink. A jelenlegi törvényi szabályzás szerint a nyelvvizsga központok által a diszlexiás vizsgázóknak adott kedvezmények rendszere nem szigorúan szabályozott. A 71/1998 (IV.8) Kormányrendelet 10. § (1) d) csupán azt írja elő, hogy a vizsgaközpontok feladata a fogyatékkal élő személyek számára megfelelő vizsgakörülmények teremtése az esélyegyenlőség biztosítása érdekében. Azonban az egyes fogyatékoságok szerinti kedvezmények nincsenek felsorolva, éppen ezért a különböző nyelvvizsga központok egymástól eltérő módon értelmezhetik ezt a jogszabályt. Két vizsgázó esetében a nyelvvizsgaközpont azon az állásponton volt, hogy a szakvélemény ellenére nem kell kedvezményeket adnia a diszlexiás vizsgázóknak, míg egy másik nyelvvizsgaközpont olyan kedvezményben részesítette diszlexiás interjú alanyunkat, amely eltért a szakvéleményben javasolttól, és amelyet a vizsgázó sem tartott hasznosnak. A kutatásunkban szereplő nyelvvizsga központok közül csupán egy nyelvvizsga központ esetében nem okozott gondot a résztvevőinknek a szakvélemény által kért kedvezmények érvényesítése.

Résztevőink azt is elmondták, hogy milyen nyelvvizsga kedvezményeket tartanak hasznosnak. Interjúalanyaink leggyakrabban a többletidő biztosítást, a helyesírási hibáktól való eltekintést, és a különböző technikai segédeszközök (szövegszerkesztő, elektronikus szótár, helyesírás ellenőrző program) használatának lehetőségét nevezték meg mint hasznos kedvezményeket. Az is felmerült, hogy a beszédfeldolgozási zavarokkal küzdő vizsgázók kapjanak kedvezményeket, esetleg felmentést a hallás utáni szövegértést vizsgáló vizsgarésznél.

A résztvevők a nyelvvizsgák szervezésével kapcsolatban is megfogalmaztak javaslatokat. Néhány résztvevő sérelmezte, hogy egyes vizsgatípusokon a szóbeli vizsga része a hallásutáni szövegértést vizsgáló rész, pedig azon írni és olvasni is kell. A másik kritika arra vonatkozott, hogy némelyik nyelvvizsgán nem lehet egymástól elválasztani a szóbeli és az írásbeli vizsgarészt, így ezeken a nyelvvizsgákon, nem értelmezhető a szóbeli vagy írásbeli rész alóli részleges felmentés.

2007 őszén kutatócsoportunk az összes akkreditált nyelvvizsga központtal felvette a kapcsolatot, hogy információt szerezzen a diszlexiásoknak biztosított kedvezményekről. A nyelvvizsga központok válaszai alapján egy táblázatot készítettünk, amely összefoglalja különböző nyelvvizsgaközpontokban nyújtott kedvezményeket.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

Az interjúalanyok nyelvvizsgával kapcsolatos tapasztalatainak, és a kedvezményekről alkotta véleményük figyelembe vételével, valamint a diszlexiás nyelvtanulók oktatásáról szóló szakirodalom ajánlásai alapján kidolgoztunk egy javaslatot a Nyelvvizsga Akkreditációs Bizottság számára a diszlexiás vizsgázóknak adandó kedvezményekről. Kutatási eredményeink is jelzik, hogy szükség van egy ilyen javaslatra, mert több résztvevőnk is úgy érezte, hogy hátrányos helyzetben van a nyelvvizsgákon; és úgy tűnik, problémákhoz vezet az, hogy a törvényi szabályozás kevés támpontot ad arra nézve, hogy mi módon biztosítsák a nyelvvizsgaközpontok a diszlexiás vizsgázók esélyegyenlőségét. Javaslatunkban elsősorban a többletidő és a technikai segédeszközök biztosításnak fontosságát hangsúlyozzuk, továbbá a megfelelő formátumú és vizuális elrendezésű feladatlapok iránti igényre is felhívjuk a figyelmet. Honlapunkon összefoglalást adunk a nyelvvizsgaközpontok által nyújtott kedvezményekről, megkönnyítve ezáltal a tájékozódást a diszlexiás nyelvvizsgázók számára. A táblázat, amely elérhető kutatócsoportunk honlapján (<http://esely.elte.hu/diszlexia/docs/nyelvvizsga.doc>), reményeink szerint segít a diszlexiás nyelvtanulóknak eligazodni ebben az egyáltalán nem egységes kedvezmény rendszerben. Összefoglaló táblázatunk azért is kiemelkedő jelentőségű, mert a különböző nyelvvizsgaközpontok honlapján jelenleg nem található információ a diszlexiás vizsgázóknak adott kedvezményekről. Ezért a diszlexiás nyelvtanulóknak idáig személyesen kapcsolatban kellett lépniük az egyes nyelvvizsgaközpontokkal, hogy tájékozódhassanak a lehetőségeikről.

Másik fontos eredményünk, hogy az Euro nyelvvizsga központ, a kutató csoportunkkal való konzultációt követően, módosított a diszlexiás/diszgráfiás vizsgázók számára biztosított kedvezményeken. Az új kedvezményrendszerük diszlexia-barát vizuális megjelenésű vizsgaanyagot kínál a diszlexiás/diszgráfiás vizsgázóknak. Fontos módosítás, hogy az nyelvvizsga központ többé nem írja elő azt, hogy diszlexiás/diszgráfiás vizsgázó 3 hónapnál nem régebbi szakértői véleménnyel rendelkezzen, ezzel főleg azoknak a közoktatásban már nem tanuló vizsgázóknak nyújt segítséget, akiknek több mint harmincezer forintot kellene azért fizetniük, hogy friss szakvéleményt kapjanak. Kérésünkre a nyelvvizsgaközpont, az országban egyedül álló módon, a honlapján is fel részletes információkat közöl a diszlexiás vizsgázóknak nyújtott kedvezményrendszeréről (<http://www.euroexam.org/index.php?page=511&l=2>).

4. részfeladat: Kvalitatív interjú sikeres siket nyelvtanulókkal

A részfeladat célja:

Ezen munkaszakasz célja az eddigi ismeretek alapján interjú vizsgálat előkészítése, lebonyolítása, az adatelemzés első fázisának az elvégzése, az eredmények alapján nagymintás kérdőíves kutatás előkészítése. A jelen projekt adatgyűjtési munkálatainak közvetlen előzménye Bajkó Ágnes kutatása volt, melyben egy felnőtt siket tanuló csoport tanfolyamát kísérte végig, és megfigyelések, diák-, illetve tanári interjúk és tananyagok vizsgálata révén gyűjtött jelentős mennyiségű empirikus adatot.

Az alkalmazott kutatási módszer

A korábbi tapasztalatokra építve egy úgynevezett „részben struktúrált” interjúhoz készítettünk kérdéssort, mely 13 fő kérdésből állt. A kérdések lehetőséget adtak arra, hogy

az interjúalany nyelvtanulási tapasztalatai, életkora, kommunikációs képességei szerint rugalmasan módosítsuk és kiegészítsük az egyes tételket, illetve bővebb kifejtésre adjunk lehetőséget a megkérdezetteknek akkor, ha a téma szempontjából további fontos és érdekes mondanivalójuk volt. A korábban Bajkó Ágnes által végzett kutatás tapasztalatai alapján egyrészt tényszerű adatokat gyűjtöttünk, például, hogy interjú alanyaink hol, mikor, milyen könyvből, mennyi ideig, milyen nyelvet tanultak és milyen eredményt értek el. Másrészt az érdekelt bennünket, hogy a tanárral való kommunikációs képesség, az alkalmazott módszer, a jelnyelv vagy az orális módszer használata, az integrált vagy elkülönített oktatás hogyan befolyásolta kitartásukat, motivációjukat és a nyelvtanulásban elért eredményeiket.

A kutatási tervben leírtak szerint sikeres nyelvtanulókat céloztunk meg. Tekintettel a siketek speciális helyzetére, a sikeresség fogalmát a halló tanulókétól eltérő módon, az alábbiak szerint határoztuk meg:

- kitartóan foglalkozik bármilyen idegen nyelvvel
- tanárral vagy autodidakta módon fejleszti a nyelvtudását
- képes az idegen nyelvet a saját egyéni céljára használni: pl. emailezésre, internetes oldalak olvasására, külföldi utazással kapcsolatos kommunikációra, esetleg valamilyen vizsga, pl. érettségi letételére.

Összesen 23 interjút készítettünk, ezek közül húszat siketekkel, hármat pedig nagyothallókkal. Az interjúalanyok kiválasztása önkéntes jelentkezéssel, felhívások közzététele révén történt a SINOSZ segítségével. Hirdettünk a kiadványaikban, internetes oldalukon és a faliújságukon is. A résztvevők összetétele vegyes elosztást mutat, vannak köztük középiskolás és nyugdíjas korúak, szakmunkás végzettségűek és főiskolai diplomával rendelkezők, férfiak és nők is. Egy idős siket interjúalanytól nem kaptunk értékelhető adatokat, nyelvtanulási tapasztalatai nem feleltek meg a fenti kritériumoknak.

Az interjúk helyszíne többnyire a SINOSZ, két esetben pedig az ELTE épülete volt. A beszélgetések lebonyolításához a SINOSZ jeltolmács-szolgálatától vettünk igénybe képzett jeltolmácsokat. Az interjúkról felvételt készítettünk. Egy-egy interjú hozzávetőlegesen 50-60 percet vett igénybe. Az interjúalanyok a kérdéseket írásban is megkapták, hogy a megértést segítsük, és a válaszadást megkönnyítsük. Az interjúkat Kontra Edit és Sáfár Anna megosztva készítették el 2007. május és október között.

Eredmények

Eredményeink azt mutatják, hogy téves az a hozzáállás, miszerint a siketeket fel kell menteni az idegen nyelvek tanulása alól. A siketek is érdeklődnek a nyelvek, első sorban az angol nyelv iránt, szükségét érzik a nyelvtudásnak, elsősorban az idegen nyelvi írás- és olvasáskészségnek, az elhelyezkedésben, az információszerezésben de a magánéletükben is. Eredményeink alátámasztják azt a korábbi kutatásokban is megfogalmazott véleményt, hogy a siketek oktatásában, és így az idegen nyelvek tanításában is fontos szerepe van a jelnyelvnek. A jelnyelv a siketek anyanyelve, ez az a nyelv, amelyet nem megtanulnak,

hanem elsajátítanak. Ezen a nyelven gondolkodnak, számukra ez a nyelv az ismeretszerzés és a társas kapcsolatok fenntartásának az eszköze. A jelnyelv használata nélkül a tanítási-tanulási folyamat lassú, fárasztó, unalmas és eredménytelen. A hangzó magyar nyelv a siketek számára csak egy tanult nyelv, melyet iskolai körülmények között, nem spontán, hanem tudatos tanulás során, komoly erőfeszítéssel próbálnak elsajátítani. A nyelvtanítás történetében nagyon sokféle módszer előfordult már, de mindegyikben közös az, hogy feltételezi a tanuló biztos első nyelvi bázisát. Még az olyan módszerek is, amelyek az idegennyelv-tanulás során kiküszöbölik az anyanyelv használatát, azok is feltételezik a tanuló nyelvi tudatosságát. A magyar nyelv megtanulása nagyon nehéz feladat azoknak a siketeknek is, akik siket szülők gyermekei, és korán elsajátítják a jelnyelvet, ők azonban csak a kisebbség. A siketek túlnyomó többségének, akik halló családban nevelkednek, és a jelnyelvi kommunikációs készségük, valamint ezen keresztül a gondolkodásuk a beiskolázásuk idején nem éri el az életkoruknak megfelelő szintet, már a magyar nyelv tanulása is egy bizonytalan bázisra épül. Erre az alapra, mint közvetítő nyelve felettébb nehéz az idegen nyelvi oktatást építeni. A jelnyelvi alapokat is kellene tehát fejleszteni. Ahogyan a halló gyerekek anyanyelvi nevelése sem áll meg az óvodában, úgy a siket gyerekek jelnyelv-használatát is fejleszteni kéne a siketek iskoláiban, hogy gazdagodjon a jelnyelvi szókincsük, kifejezőképességük, fejlődjön a fogalmi gondolkodásuk. Erre építve, jelnyelvi közvetítéssel, hatékonyabb idegennyelv-tanítást lehetne megvalósítani.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

Kutatásunk tanulságai már túlmutatnak az idegen nyelvtanítás keretein. Meggyőződésünk, hogy szükség van minél több magasan képzett jelnyelvi beszélőre, a jelnyelvet felsőfokon ismerő halló tanárra és szaktárgyi végzettséggel rendelkező siket tanárra. A fejlett országok, mint Svédország, Hollandia, Dánia, Németország példáját követve Magyarországon is javaslatot tettünk a jelnyelv szak megalapítására, amely alapját képezhetné a jelnyelvi tanszékek létrehozásának. A jelnyelv szakon végzettek közül válhatnának olyan kétszakos halló illetve siket tanárok, akik eredményesebbé tudnák tenni a különböző szaktárgyak, ezek között az idegen nyelvek tanítását is. 2008 januárjában együttműködésben az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék valamint siket szervezetek képviselőivel (SINOSZ, Magyar Jelnyelvi Programiroda) megtettük az első lépéseket arra vonatkozólag, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megkezdődjön egy jelnyelvi BA minor szak beindítása és akkreditációja. Emellett a projekt kutatói aktívan részt vesznek abban a kampányban, amely arra irányul, hogy a jelnyelv a siketek hivatalosan elismert nyelve legyen és a jelnyelvi oktatás minden siket számára hozzáférhető legyen.

5. részfeladat: Kérdőíves vizsgálat siket nyelvtanulókkal

A munkaszakasz célja

A projekt munkatársai empirikus vizsgálatok során egyebek között arra keresnek választ, hogy a jelnyelvre, mint a siketek anyanyelvére épített idegennyelv-tanításnak és -tanulásnak melyek a lehetőségei, és mennyire van erre igény. Ebből a célból az első munkaszakaszban interjúk kutatásra került sor budapesti felnőtt siketek és súlyosan nagyothallók körében. Ennek eredményei világossá tették, hogy a siketek és nagyothallók idegennyelv-tanulása terén az elmaradás a vártnál sokkal jelentősebb, ezért a második munkaszakaszra tervezett

vizsgálatunknak egészen alapvető kérdésekre kellett irányulnia: milyen nyelvtanulási tapasztalatokkal rendelkeznek a megkérdezett hallássérült felnőttek, hogyan vélekednek a jelnyelvhasználatról, és milyen a nyelvtanulás iránti motivációjuk.. Mivel az interjúk kutatásunkkal csak egy nagyon szűk, fővárosi réteget tudtunk elérni, a szélesebb körű adatgyűjtés érdekében 2008. januárjában elvégzett kérdőíves felméréssel az ország különböző pontjain élő siketek és nagyothallók véleményét kértük.

Az alkalmazott kutatási módszer

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (SINOSZ) segítségével, a szövetség havi lapja mellékleteként kérdőívet jutattunk el az olvasókhöz a kutatás célját elmagyarázó kísérőlevél, illetve megcímzett és felbélyegzett válaszboríték kíséretében. A kérdőívet ugyanakkor mind írott, mind jelelt formában a Világhálón is elérhetővé tettük. Az összesen 69 pontból álló kérdőív egyrészt a jelnyelvre vonatkozó állításokat tartalmazott, másrészt az idegen nyelvek tanulásával kapcsolatos tapasztalatokat és attitűdöket célozta meg, míg a harmadik részben háttéradatakra kérdezett rá, mint például a halláskárosodás foka, az életkor, siketség a családban, lakhely és iskolázottság.

A hozzávetőlegesen 3000 előfizető közül 351 önkéntes válaszadó küldte vissza a kérdőívet, 275-en postán és 76-an elektronikusan. Ebből 20 kérdőív hiányos vagy hibás kitöltés miatt érvénytelen volt, és az elemzésben nem vehetett részt. Az értékelhető válaszadók közül 200-an vallották magukat nagyothallónak és 131-en siketnek.

Eredmények:

Megállapíthatjuk, hogy az adatközlők részvétele a nyelvoktatásban erősen függött attól, milyen iskolatípusba jártak. Az adatközlők egyharmadának megfelelő számban kaptunk olyan választ, hogy az illető azért nem vett részt nyelvoktatásban, mert nem volt ilyen lehetőség az iskolájában. Szintén gyakori, hogy valakit a hallásállapota miatt felmentettek a nyelvtanulás alól. Ez mindenképpen hátrányos helyzetet eredményez a siketek és nagyothallók számára, ami indokolatlan, hiszen eredményeink szerint a nyelvtanulási motivációjuk mértéke közel azonos azzal, mint amit a halló felnőttek körében tapasztalhatunk. Az is világossá vált, hogy azok a hallássérültek, akik már tanultak idegen nyelveket, jobban motiváltak a nyelvtanulás iránt. Ebből arra következtethetünk, hogy maga a nyelvtanulás kipróbálása pozitívan hat a motivációra, ezért ha sikerül szélesebb körben megszervezni a siketek és nagyothallók hatékony idegennyelv-tanulását az alapfokú oktatásban, az még többekben felkeltheti az érdeklődést a nyelvek iránt.

Pozitív jelenségnek könyvelhetjük el, hogy az adatközlők bíznak a siketek nyelvtanulási adottságaiban, és képesnek tartják saját magukat arra, hogy megtanuljanak idegen nyelven írni-olvasni. Az adatok alapján állíthatjuk, hogy a siketek számára a jelnyelv az oktatásban, és ezen belül a nyelvoktatásban is nélkülözhetetlen kommunikációs eszköz.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok hasznosítása

Mind az oktatás, mind a törvényhozás sokat tehet azért, hogy a nyelvészek kutatási eredményeit és a fejlett országok példáját követve megerősítsék a siket közösség még bizonytalan tagjait is abban, hogy kommunikációs eszközük teljes értékű nyelv. Ez a cél azzal érhető el, ha a jelnyelv végre megkapja a hivatalos nyelvi státuszt, és a siketoktatásban pedig a kezdetektől fogva mind tanítási nyelvként, mind tantárgyként szerepel a pedagógiai programban. Miként a halló gyerekek iskoláztatásuk során mindvégig részt vesznek anyanyelvi oktatásban, fejlesztik a szókincsüket és a kifejezőképességüket, ugyanúgy meg kell, hogy kapják ezt az anyanyelvi/első nyelvi nevelést a jelnyelvből a siket óvodások és a siketiskolák tanulói is. Az is látható, hogy a teljes értékű információátadás érdekében valamennyi tantárgy oktatásában mindenképpen szükség van a jelnyelv bekapcsolására, beleértve a hangzó magyar nyelv tanítását is, mert a biztos jelnyelvi alap segíti a magyar, mint második nyelv elsajátítását.

Eredményeink a tanárképzés számára is szolgálnak tanulsággal. Az adatközlők határozott véleménye, hogy a siketeket oktató tanárok tanuljanak meg jelnyelven kommunikálni. E nélkül az oktatás során nem valósul meg teljes értékű információátadás, és az oktatás eredményessége elmarad attól, amit a halló gyerekek iskoláiban tapasztalunk. Ebből logikusan következik, hogy a tanárszakokat indító egyetemeknek el kell gondolkodniuk a jelnyelv, mint valamely főszak mellé választható szakpár indításának a lehetőségeiről.

A megkérdezettek igénylik a nyelvtanárral való tanulást, és sokan jónak tartanák, ha lennének siket nyelvtanárok is, hiszen a siket nyelvtanár ugyanazt az utat járta be maga is, mint a tanítványa, ő tudja a legjobban, mi a könnyű és mi a nehéz a hallássérülteknek. Ha hatékonyan tenni akarunk a esélyegyenlőségének a megteremtésében, akkor, mint minden tantárgy, úgy az idegen nyelvek tanításában is biztosítani kell a hallássérült fiatalok bekerülését az egyetemekre, és minden segítséget meg kell adjunk nekik abban, hogy a tanárképző szakokat eredményesen elvégezhessék.

Gyakorlati eredményeink:

1) Tapasztalatszerzés céljából ingyenes nyelvtanfolyamok szervezése angol kezdő és középfeladói szinten illetve francia kezdő szinten siket és jelnyelvhasználó nagyothalló felnőttek számára. A tanfolyamok célja a kutatás során összegyűjtött módszerek kipróbálása és új módszerek kialakítása, valamint tananyag-fejlesztés az idegen nyelvek jelnyelv segítségével történő oktatására. (Sáfár Anna kutatóasszisztens, Deákiné Bajkó Ágnes angoltanár, és Merics Borbála angol szakos végzős egyetemi hallgató, Varga Katalin franciatanár)

2) Módszertani szakszeminárium indítása az Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken a hallássérültek angoltanításában alkalmazható módszerekről és eljárásokról (Sáfár Anna vezetésével). A kurzus résztvevői egyúttal 50 órás alapfokú jelnyelvi tanfolyamon vettek részt, melyet a SINOSZ egyik jelnyelv-oktatója tartott. A hallgatók többsége magánszorgalomból a jelnyelv tanulását tovább folytatta és készül az alapfokú jelnyelvi vizsgára.

3) Magyar jelnyelvi specializáció 50 kredites programjának kidolgozása Bartha Csilla nyelvész, egyetemi docens közreműködésével. A program elfogadása a Bölcsészettudományi Karon a 2008. novemberi Kari Tanácsülésen. A specializáció 2009. szeptemberében fogad először

hallgatókat. Tanárképes szakirány, felveheti bármely II. éves BA/BSc szakos hallgató, aki az előfeltételeket teljesíti. Szakgazda: Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet.

A képzés célja: A magyarországi siket közösség nyelvének és kultúrájának, a magyar jelnyelvi kommunikáció folyamatának, elméletének és gyakorlati vonatkozásainak megismertetése. Bevezetés a magyar jelnyelv leíró nyelvészeti vizsgálatába. A jelnyelv, mint második tanárszak (pl. angol-jelnyelv, német-jelnyelv szakos tanárképzés) megalapozása.

4) A specializáció iránt érdeklődőknek előkészülés céljából alapfokú jelnyelvi tanfolyam szervezése 2008. tavaszi félévében.

5) Gyakorlati eredményeinkre építve kidolgoztuk és az Oktatási Hivatalhoz benyújtottuk egy szakirányú továbbképzési szak alapítási és indítási dokumentációját: „Szakirányú továbbképzés nyelvtanárok számára idegen nyelv jelnyelv segítségével való tanítására” címmel. A szakirányú továbbképzés először 2010 őszén fogadhat hallgatókat, segítve ezzel a 2009-ben elfogadott jelnyelvtörvény által előírt és 2017-ig teljeskörűen bevezetendő bilingvális oktatás megalapozását.

6. részfeladat: Kérdőíves felmérés készítése diszlexiásokat oktató nyelvtanárokkal

A munkaszakasz célja

A munkaszakasz többségi iskolákban tanító nyelvtanárok diszlexiás nyelvtanulókkal kapcsolatos tapasztalatait, ismereteit, és a diszlexiás nyelvtanulók tanításával kapcsolatos attitűdjeit vizsgálja. Továbbá választ keres arra, hogy a tanárok mindennapi munkája során mennyire gyakori az, hogy fokozottan figyelnek a diszlexiás nyelvtanulókra, és kedvezményekben részesítik őket az értékelés során. A kérdőíves kutatás az előző évben végzett országos reprezentatív vizsgálat folytatása, amelynek során idén csak budapesti iskolákra koncentráltunk, de a korábbi vizsgálatot kibővítve szakközépiskolai és gimnáziumi tanárokat is bevontunk.

Az alkalmazott kutatási módszer

A kutatást saját készítésű kérdőívvel végeztük, amelyet a diszlexiás tanulók nyelvtanulással kapcsolatos tapasztalatait bemutató szakirodalom (Nijakowska, 2003, Mandják, 2008) illetve a diszlexiás diákokat tanító nyelvtanárok attitűdjét és tapasztalatait vizsgáló kutatások (Kontráné & Kormos, 2007; Nijakowska, 2000) alapján készítettünk el. A kérdőív összeállításánál figyelembe vettük a diszlexiás diákokkal készült interjúkutatásaink eredményeit is.

A kérdőív 45 kérdést tartalmazott, 16 kérdésnél az ötfokú Likert-skálán kellett a válaszadóknak bejelölniük, hogy mennyire értenek egyet az általunk felsorolt állításokkal.

További huszonegy kérdés esetében szinten Likert skála segítségével a résztvevőknek azt kellett eldönteniük, hogy az adott állítás igaz-e rájuk vagy sem. Az utolsó hét kérdés a résztvevőkről gyűjtött háttér-információt.

A kérdőíveket 26 budapesti általános iskolába, és 20 budapesti középiskolában juttattuk el. Az általános iskolákat véletlenszerűen választottuk ki egy budapesti általános iskolákat tartalmazó listáról. A középiskolák esetében az Országos Kompetenciamérés (Oktatási és Kulturális Minisztérium, 2007) eredményeit figyelembe véve döntöttünk. 10 olyan középiskolát választottunk ki, ahol a diákok átlag feletti, és 10 olyat, ahol átlag alatti eredményeket értek el. A kompetencia tesztek eredményét azért vettük figyelembe, mert igen nagy különbségek vannak a budapesti középiskolák között, és szerettünk volna különböző profilú középiskolákból adatot gyűjteni. 23 általános iskolából és 17 középiskolából küldtek vissza a kérdőíveket, és összesen 90 középiskolai és 77 általános iskolai tanár szolgáltatott adatot számunkra. Az adatokat az SPSS-program segítségével rögzítettük és elemeztük.

Eredmények

Eredményeink azt jelzik, hogy kérdőívet kitöltő tanárok többnyire megadják a diszlexiás diákoknak a törvény által biztosított kedvezményeket (helyesírás értékelése alóli felmentés, többletidő, szóbeli számonkérés alkalmazása írásbeli helyett indokolt esetben). Azonban a résztvevők több mint 10%-a nem vagy alig részesíti kedvezményekben a diszlexiás diákokat. A kedvezmények ismeretével kapcsolatos válaszok azt jelzik, hogy a tanárok nem teljesen magabiztosak ebben a kérdésben, és mindenképpen széleskörű tájékoztatásra lenne szükség a diszlexiás nyelvtanulókat megillető kedvezményekről. Azt is vizsgáltuk, hogy a nyelvtanárok a törvényben előírt kedvezmények biztosításán kívül mennyire tesznek erőfeszítéseket annak érdekében, hogy segítsék a diszlexiás diákok nyelvtanulását. Eredményeink alapján az látszik, hogy mindegyik kérdés esetén 40% fölött van azoknak a tanároknak az átlaga, akire egyáltalán nem vagy csak kismértékben jellemző, hogy a kérdésben megfogalmazott plusz segítséget biztosítanak a diszlexiás diákoknak. Elgondolkodtató volt az az eredmény is, hogy a résztvevő nyelvtanárok egy jelentős része nagyjából vagy egészen egyetértett a diszlexiás diákokra vonatkozó negatív állításokkal. Kutatásunkban egyutas variancia elemzés segítségével azt is megvizsgáltuk, hogy milyen véleménybeli eltérések vannak a gimnáziumokban, a szakközépiskolában és az általános iskolában tanító tanárok között.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

Kutatásunkból kiderült, hogy a nyelvtanárok jelentős része nem tanult arról, hogy foglalkozzon a diszlexiás nyelvtanulókkal, és sokuk bizonytalan azzal kapcsolatban milyen kedvezményekre jogosultak a diszlexiás diákok. A tanárok kb. 40%-a a törvényben előírt kedvezmények biztosításán kívül, nem vagy csak ritkán nyújt külön segítséget diszlexiás diákoknak: nem ad nekik külön feladatokat és nem beszélget a diszlexiából adódó problémákról a diszlexiás diákokkal és a szüleikkel. Kérdőívünkkel azt is sikerült mérni, hogy a nyelvtanárok egy részének negatív véleménye van a diszlexiás diákokról, és ezek a negatív vélemények főleg a kedvezményekkel való visszaélésre, az órai inaktivitásra vonatkoznak, valamint arra, hogy a nyelvtanárok egy része úgy érzi a diszlexiás nyelvtanulók órai jelenlétének negatív hatása van az óra hatékonyságára és a többi diák nyelvi fejlődésére. Levonható tanulságként mindenképpen nagyon fontos a tanárok diszlexiáról és a diszlexiás

diákok nyelvtanításának módszertanáról való informálása. Fontos továbbá a diszlexiás diákokról kialakult negatív vélemény okainak tanulmányozása, és az erről való párbeszéd.

Szintén figyelemre méltó, hogy a résztvevők 57,3%-a határozottan, 21,1%-a pedig nagyjából egyetértett azzal, hogy a diszlexiás nyelvtanulóknak külön korrepetálásra lenne ahhoz szükségük, hogy lépést tudjanak tartani a többi diákkal. Ez az eredmény összhangban van korábbi interjúkutatásaink eredményeivel, miszerint a diszlexiás diákoknak lassabb haladási tempójuk és eltérő tanulási stílusuk miatt plusz segítségre van szükségük a sikeres nyelvtanuláshoz. Ennek a plusz segítségnek a biztosítását kiemelt jelentőségű oktatáspolitikai feladatnak gondoljuk.

Az 1. és 2. munkaszakasz tanulságainak megfelelően idén is folytattuk az előző évben indított szakmódszertani kurzust az ELTE Angol-Amerikai Intézetében a nappali szakos angol nyelvtanárképzésben résztvevő hallgatók számára. Ez a kurzus megfelelő képzést ad arra, hogy a frissen végzett nyelvtanárok hatékonyan tudják tanítani a diszlexiás nyelvtanulókat és megértsék nyelvtanulási nehézségeiket. Honlapunkon további módszertani ismereteket adunk és javasolunk tanítási technikákat az érdeklődő nyelvtanárok számára. Remélem így ok lett.

- Szintén ezen szakaszhoz kapcsolódik, hogy 2008 és 2010 január között kutatócsoportunk nyolc általános iskolában, három pedagógiai intézetben és hat középiskolában tartott előadást nyelvtanároknak a diszlexiás diákok tanításáról.

Szintén a nyelvtanárok informálásának céljából kutatócsoportunk munkatársai egy vagy több napos tréningeket is tartottak felsőoktatási intézményekben (Szegedi Egyetem, Debreceni Egyetem, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi kar), és vidéki városok általános és középiskolai nyelvtanárainak (Nyíregyháza, Debrecen, Pécs) A Szegedi Tudományegyetemen tartott tréninget követően az egyetem Idegen nyelvi Kommunikációs Intézete két csoportot is indított, amelyben diszlexiás, diszgráfiás hallgatók ingyenesen tanulhatnak angol nyelvet. Így a Szegedi Tudományegyetem lett az első olyan felsőoktatási intézmény az országban, amely a tanulási zavarral küzdő hallgatók számára is kínál kiscsoportos nyelvtanulási lehetőséget. Úgy gondoljuk, hogy projektünk nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy országos szinten is felfigyeljenek az oktatási intézmények a diszlexiások idegen nyelvtanulási problémáira. Munkánk során igyekszünk minden gyakorlati segítséget megadni azoknak az érdeklődőknek, akik segíteni kívánnak abban, hogy a diszlexiás nyelvtanulók sikeresen sajátíthassanak el idegen nyelveket. Mint azt a szegedi példa is jelzi, remélhetőleg a jövőben több hasonló kezdeményezés is indul, amely aktívan hozzájárul az esélyegyenlőség megvalósításához az oktatás ezen területén.

7. részfeladat: Interjúk diszlexiásokat oktató nyelvtanárokkal

A munkaszakasz célja

Interjúk vizsgálatunkban olyan iskolák szerepeltek, melyekben a nyelvtanárok szoros együttműködésben a logopédusokkal, pszichológusokkal és gyógypedagógusokkal, sikeres felzárkóztató foglalkozásokat, illetve egész éven át tartó, a tanrendbe integrált tanítási

programot dolgoztak ki és valósították meg. Az Oktatási Minisztérium „Előre fuss” pályázata 2003-ban indult többek között azzal a céllal, hogy csökkentse a részképesség zavarokkal küzdő általános, illetve középiskolás tanulók hátrányát a nyelvtanulásban. A projekt keretében iskolai nyelvtanári közösségek pályázhattak arra, hogy gyógypedagógusokkal, pszichológusokkal és fejlesztőpedagógusokkal közösen nyelvtanítási programokat dolgozzanak ki speciális nevelési igényű nyelvtanulók számára. Kutatásunkban arra voltunk kíváncsiak, hogyan látják az ebben a speciális pályázati programban résztvevő és a speciális nevelési igényű diákok tanításában tapasztalt és jól-képzett nyelvtanári és gyógypedagógusi közösségek a diszlexiások nyelvvoktatásának alapvető módszertani kérdéseit. Vizsgálatunkban öt eltérő típusú iskolát kerestünk fel Magyarország különböző részein, azzal a céllal, hogy fókusz csoportos interjút készítsünk az „Előre fuss” projektben résztvevő nyelvtanárokkal, gyógypedagógusokkal és pszichológusokkal.

Az alkalmazott kutatási módszer

Kutatásunkban öt olyan iskola tanári közössége vett részt, akik az Oktatási Minisztérium „Előre fuss” programjának keretében külön foglalkozásokat illetve speciális tanórákat tartottak tanulási zavarokkal rendelkező diákoknak. Az iskolák kiválasztásánál a változatosságra törekedtünk, és ezért az ország különböző pontjain található és különböző típusú iskolákat kerestünk meg.

Az interjúk készítése előtt a „Tempus” alapítvány, amely az „Előre fuss” programot bonyolította, rendelkezésre bocsátotta a résztvevő iskolák beszámolóit. Ezeket áttanulmányozva választottuk ki a kutatásunkba felkérni kívánt iskolai közösségeket, és fogalmaztuk meg interjúkérdéseink egy részét. Az interjúkérdések másik részét a diszlexiások nyelvvoktatásáról szóló szakirodalom áttekintése alapján állítottuk össze.

A fókuszcsoportos beszélgetések általában 1,5-2 óráig tartottak és lehetőséget biztosítottak arra, hogy a projektben résztvevő tanári közösségek együtt és több szempont alapján mondhassák el tapasztalataikat.

A fókuszcsoportos interjúkat hang- és videofelvételen rögzítettük, majd a felvételeket átírtuk. Az adatokat a MAXQDA kvalitatív elemző szoftver segítségével elemeztük. A kódolás megbízhatóságát kettős kódolással biztosítottuk.

Eredmények

A nyelvtanárok elmondták, hogy a diszlexiás nyelvtanulókkal való foglalkozás sikeressége egy-egy módszer alkalmazásán túl számos egyéb tényezőn is múlik. Az egyik legösszetettebb ilyen téző a szervezés: milyen típusú foglalkozásokat szervezzünk, milyen életkorban, hány fős csoportokban, és milyen nyelvet válasszunk. Sok szó esik napjainkban a sajátos igényű tanulók integrált foglalkoztatásának szükségességéről és előnyeiről. Adatközlőink sem javasolták a diszlexiások teljesen elkülönített foglalkoztatását, hanem a rásegítő programokban látják a legjobb megoldást. A diszlexiás gyerekek ugyanis differenciált foglalkoztatást igényelnek, és mivel minden egyes diszlexiás más és más problémával küzd,

és igényli az egyéni odafigyelést, ha egy osztályban többen is vannak, a tanár megoldhatatlan feladattal találja magát szemben. A fentiekből következik az is, hogy a fejlesztő, rásegítő foglalkozásoknál elengedhetetlenül fontos a kiscsoportos forma. A kiscsoport fogalmát az iskolák négy és nyolc fő között határozták meg, bár az egyik tanár szerint ideális esetben a négy gyerekre két tanár jut. Fontos szempont az is, hogy hányadik osztályban kezdjük el a rásegítő foglalkozásokat. Úgy tűnik, a legjobb az lenne, ha a felső tagozatban folyamatosan, a nyelvtanulás kezdetétől egészen a 8. osztályig tarthatnának ezek a foglalkozások, de a legfontosabbak az első évek, mert ha itt magára marad a diszlexiás tanuló, akkora lemaradást halmoz fel, és annyira elveszíti a kezdeti motivációját, hogy később már szinte lehetetlen a hátrányt ledolgozni. Magát a nyelvtanulást pedig többen is úgy gondolták, jó lenne a diszlexiásoknál egy kicsit később kezdeni, a negyedik helyett inkább az 5.-6. osztályban.

Lényeges kérdés a diszlexiások nyelvtanításában, hogy milyen tantervi célt tűzünk ki magunknak, illetve, hogy a tanterv által előírt célokat hogyan kellene csökkenteni a diszlexiás gyerekek számára. Abban, hogy a szóbeliség, a beszédpartner megértése és az egyszerű dolgok kifejezése, egyszerű szerkezetekkel való mondatalkotás lehet a cél, valamennyi iskola tanárai egyetértettek. A tanulási célokkal kapcsolatban gyakran megfogalmazódott az a kérdés, hogy milyen mértékben fontos az írásbeli és szóbeli készségek elsajátítása a diszlexiás nyelvtanulók számára. Mivel a diszlexiásokról köztudott, hogy leggyakrabban az írásbeliség okoz nekik gondot, interjúalanyaink is elsősorban a szóbeli készségek fejlesztésére összpontosítottak.

Az elérhető célok meghatározásakor számolni kell azzal a körülménnyel, hogy a diszlexiásoknak minden sokkal több erőfeszítésbe telik, és ezért több időt is igényel. Lehet haladni, de csak nagyon lassan. Az egyik megkérdezett az „egy lépést előre, kettőt hátra” kifejezéssel jellemezte ezt, egy másik nyelvtanár pedig a koncentrikus körökhöz hasonlította a folyamatot, mely köröket csak nagyon kicsi lépésekben lehet bővíteni. Több idő szükséges az egyes feladatok megoldásához, az írott szöveg kisilabizálásához, a kérdések megértéséhez, de hosszabb időt vesz igénybe az új anyag bevéődése is. A felejtés ugyanakkor rendkívül gyors lehet, tehát sokszor vissza kell térni a már tanult anyaghoz.

A szakirodalomból, de saját kutatásainkból is tudjuk (Kormos és Kontra, 2006), hogy a diszlexiás gyerekeknél gyakoriak a magatartási problémák, melyeket gyakran a figyelmük lankadása okoz. Ennek megelőzését, a koncentráció fenntartását és a motiváció intenzitását is elősegíti a változatosság és a multimodális technikák alkalmazása az órákon.

A diszlexiások nyelvtanításában kiemelten fontos kérdés a hibajavítás és az értékelés módszere. Összességében elmondható, hogy a megkérdezett tanárok mind a szóbeli, mind az írásbeli teljesítménynél a jelentésre és az érthetőségre koncentráltak.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

A megkérdezett tanárok megnyilatkozásaiban nagyon jól megmutatkozik, milyen nagy szükség lenne arra, hogy a diszlexiások problémáit végre ne tekintsük csupán az alsóbb osztályokat és a tanítókat érintő kérdésnek, hanem a felsőbb osztályok és a gimnáziumok

tanárai, köztük a nyelvtanárok is kapjanak megfelelő felkészítést már az egyetemen. A nyelvtanulási problémák megoldatlansága következtében ne szoruljanak ki a diszlexiás gyerekek a nyelvtanulásból és a nyelvismerettel megszerezhető előnyökből, és ne essenek el a középiskolai és egyetemi továbbtanulástól a számukra irreális felvételi követelmények miatt.

Eredményeink sok tanulsággal szolgálnak az egyetemi módszertanoktatás számára. Egyre több az olyan tanárjelölt, aki csak receptekben tud gondolkodni, s mivel ezeket készen kapja a könyvesboltok színes kiadványaiban, már a gondolkodást se érzi feladatának. A diszlexiás tanulók számára pedig értő ÉS érző tanárra van szükség: olyanra, aki érti, mi a probléma, tudja, miből fakad és hogyan kezelhető, és empátiával képes segíteni a tanuló próbálkozásait. Interjúalanyaink szerint XXI. századi szemlélettel kellene érkezzenek a hallgatók az iskolákba, tudniuk kéne, hogyan valósítható meg a gyakorlatban a differenciált foglalkoztatás és a kooperáció.

Mindegyik helyszínen kitértek a kollégák arra is, hogy éppen a szemlélet az, amin a legnehezebb változtatni. A szemléletváltásra az iskolák szintjén is szükség van. Kevés az olyan hely, ahol közös összefogással kezdtek el valamit tenni a diszlexiás tanulók megsegítésére. A szemléletváltásban pedig benne van a felelősség kérdése is: mind a társadalom, mind az iskola, mind a tanár felelősek azért, hogy az iskoláskorúak lassan 7-10%-át kitevő diszlexiás tanulók felzárkóztatása és egyenlő esélyeik biztosítása valósággá váljon.

8. részfeladat Esettanulmányok

A munkaszakasz célja

Tartós terepmunkát folytattunk három speciális nevelési igényű gyermekekkel foglalkozó iskolában abból a célból, hogy megismerjük a diákok egyéni nyelvtanulási motivációját, célját, és eddigi nyelvtanulási történetét. Folyamatos óramegfigyelésekkel közvetlen tapasztalatot szereztünk a speciális igényű nyelvtanulók taníthatóságáról, a tanítási módszerekről, tananyagokról és problémákról. A megfigyelések alapján összeállított kérdések segítségével interjúkat folytattunk a diákokkal és a tanáraikkal is az egyes órákon tapasztalt teljes megértése és értelmezése céljából. Az így összegyűjtött adatok kvalitatív elemzése során olyan esettanulmányok születtek, melyek belülről, a résztvevők szemszögéből és összefüggéseiben mutatják be a tanulási nehézségeket az idegen nyelvórán és a lehetséges megoldásokat. A választott két iskola sikeres nyelvtanítási programja mintául szolgálhat az ország más iskolájában is.

Az alkalmazott kutatási módszer

Terepmunkánk helyszínéül két olyan állami iskolát választottunk, amely országos hírnévvvel rendelkezik a diszlexiások idegen nyelvoktatása területén. A harmadik iskola egy budapesti alapítványi gimnázium volt, amely kiemelten foglalkozik speciális nevelési igényű diákokkal. Az elsőként vizsgált iskola egy budapesti szakközépiskola volt, amelyet kifejezetten speciális nevelési igényű gyermekek számára alapítottak. Az iskola Budán található, de a tanulók Budapest távolabbi pontjairól is bejárnak ide, illetve a vidéki diákok számára kollégiumi elhelyezés biztosított. Megfigyeléseinket három osztályban: egy speciális intenzív

nyelvtanítási programot követő 9. osztályban, egy átlagos intenzitással tanuló 9. osztályban és egy előre hozott érettségire készülő 11. osztályban végeztük. A diákok angolul illetve németül tanultak. A második iskola Magyarország nyugati részén található egy nagyvárosban. Ebben a 8 osztályos általános iskolában régóta foglalkoznak tanulási zavarokkal küzdő gyermekekkel, és az iskola nyelvtanári és gyógypedagógusi munkaközössége nagyon jó szakértelemmel rendelkezik a részképesség zavarok terén. Az iskolában két hetedikes osztályt figyeltünk meg, ahol a diákok németül illetve angolul tanultak. A harmadik alapítványi gimnázium Budapest egy belső kerületében található. A diákok alacsony létszámú csoportokban tanulnak és olyan tanulási zavarokkal küzdenek, amelyek miatt a hagyományos iskolarendszerben igen nehezen boldogulnak. Az iskolában kompetencia alapú és gyerekközpontú oktatás folyik. Az iskola pszichológus és a tanári kar szoros együttműködésben állnak. A megfigyelt 9. osztály angol nyelvet tanult.

Minden iskolában óramegfigyeléseket végeztünk előre megadott szempontok alapján, amelyek a korábban diszlexiások nyelvitanításában fontos tényezőket vizsgálták mint például a tanítás tempója, a variálás, a multimodális technikák alkalmazása, a diákok motiválása, ismétlés és túltanulás, írásbeliség és szóbeliség aránya. Interjúkat készítettünk a nyelvitanárokkal a diszlexiások nyelvitanításáról vallott nézeteikről és az alkalmazott pedagógiai módszerekről. A diákokat is megkérdeztük tanulási élményeikről és a diszlexiából adódó nyelvitanulási problémáikról. Iskolánként két tanári interjút, 4 diák interjút és 10 osztálytermi megfigyelést végeztünk.

Eredmények

Mind a megfigyeléseink, mind a diákokkal készített interjúk megmutatták, hogy mind a három iskolában eredményes és sikeres nyelvitanítási munka folyik, amelynek eredményeképpen a diákok szívesen vesznek részt az órán és szeretik az idegen nyelvet. A diákokat nem éri kudarc élmény, és ezáltal a motivációjuk a nyelvitanulásban is magas szintű. Az élvezetes tanítási módszerek, a megértő és odafigyelő tanári magatartás következményeképpen nem érzik azt, hogy számukra a nyelvitanulás egy legyőzhetetlen akadály lenne.

A nyelvitanárok számos hasznos módszert alkalmaztak a nyelvórákon, köztük különböző multimodális tanítási technikákat. Sokszor iktattak be ismétlést és a figyelem fenntartásának érdekében a nyelvórán változatos és rövid ideig tartó feladatokat használtak. A nyelvitan szerkezeteket explicit módon magyarázták el és lassan haladtak a tananyaggal. A számonkérés során alkalmazkodtak a diákok tanulási problémáihoz és amennyiben lehetett a szóbeliséget részesítették előnyben az írásbeliséggel szemben. Minden tanár rendkívül pozitívan állt hozzá a tanulási nehézségekkel rendelkező tanítványaihoz, és a csoport létszámának függvényében próbált maximálisan odafigyelni minden egyes diákra. A tanórák hangulata oldott, a diák-tanár kapcsolat pedig harmonikus volt.

A részfeladat alapján levonható tanulságok és azok társadalmi hasznosítása

A megfigyelt iskolákban a nyelvtanárok mindegyike rendelkezett legalább alapszintű ismeretekkel a tanulási zavarokkal kapcsolatban, és sokuk nagyon jól képzett volt a diszlexiások nyelvtanításában hasznosítható módszerek és technikák alkalmazása terén. Voltak azonban olyan tanárok is, akik csak saját gyakorlati tapasztalataikra építettek e téren. Ez azt jelzi, hogy fontos a tanulási nehézségek alapszintű ismerete, de valójában egy tanártovábbképzésen vagy egy egy féléves egyetemi kurzuson is elegendő ismeretet lehet szerezni e téren, mivel a diszlexiások nyelvoktatásában sikerrel használható módszerek igen hasonlóak a fiatal gyermekek nyelvoktatásában egyébként is javasolt tanítási módszerekhez és technikákhoz. Az esettanulmányok során is nyilvánvalóvá vált, hogy a tanári hozzáállás és a megértő és elfogadó magatartás kulcsfontosságú szerepet játszik a tanulási zavarokkal küzdő gyermekek oktatásában. Esettanulmányaink további alátámasztást nyújtanak a korábban bemutatott munkaszakaszok alapján levont tanulságoknak.

Publikációk listája

Szerkesztett kötet

Kormos Judit és Csizér Kata (megjelenés alatt). Nyelvelsajátítás és részképesség zavarok. Budapest: Eötvös Kiadó.

Kontráné Hegybíró Edit (2010). *Nyelvtanulás kétkézzel. A jelnyelv szerepe a siketek idegennyelv-tanulásában*. Budapest: Eötvös Kiadó.

Idegen nyelvű cikkek referált folyóiratokban

Kormos Judit, Sarkadi Ágnes és Csizér Kata (2009). The language learning experience of students with learning disabilities: Lessons from an interview study. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 3,2, 1-16.

Kormos Judit, Csizér Kata és Sarkadi Ágnes (2010 - megjelenés alatt). Motivation to learn a foreign language learning of Hungarian dyslexic and non-dyslexic students. *International Journal of Applied Linguistics*.

Csizér Kata, Kormos Judit és Sarkadi Ágnes (megjelenés alatt). A qualitative investigation of the language learning motivation of students with learning disabilities. *Modern Language Journal*.

Kontra Edit és Csizér Kata (publikálásra benyújtva). An investigation into the relationship of foreign language learning motivation and sign language use among Deaf and hard of hearing Hungarians. *International Review of Applied Linguistics*.

Magyar nyelvű folyóirat cikkek

Kontráné Hegybíró Edit, & Kormos Judit (2008): Módszerek és ajánlások a diszlexiás nyelvtanulók eredményes tanításához. *Új Pedagógiai Szemle*, 58 (4), 14-30.

Kontráné Hegybíró Edit és Kormos Judit (2007) Nyelvtanárok a diszlexiáról. *Új Pedagógiai Szemle*, 11(9), 82-91.

Sarkadi, Á. (2008). A felsőoktatásban tanuló diszlexiás hallgatók jogai az idegennyelv-tanulás terén. *Új Pedagógiai Szemle*, 4/5, 12-23.

Kontráné Hegybíró Edit, Csizér Kata és Sáfár Anna (2009). Idegen nyelvek tanulása siketek és nagyothallók körében. *Új Pedagógiai Szemle*, LIX:1, 72-83.

Csizér Kata, Kontráné Hegybíró Edit és Sáfár Anna (2008). A siket és nagyothalló felnőttek idegennyelv-tanulási motivációja. *Magyar Pedagógia*, 108: 4, 341-357.

Kontráné Hegybíró Edit, Csizér Kata és Sáfár Anna (2008). Magyarországi siketek a

jelnyelvről: egy kérdőíves kutatás eredményei. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 8, 5-22.

Könyvfejezetek

Bajkó, Ágnes és Kontra, Edit (2008). Deaf EFL learners outside the school system J. Kormos – E. H. Kontra (eds.): *Language learners with special needs. An international perspective*. Clevedon: Multilingual Matters. pp. 158-188.

Kormos, Judit és Kontra, Edit (2008). Hungarian teachers' perceptions of dyslexic language learners. In J. Kormos – E. H. Kontra (eds.): *Language learners with special needs. An international perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.

Sarkadi, Ágnes. (2008). Vocabulary learning in dyslexia – The case of a Hungarian learner. In J. Kormos – E. H. Kontra (eds.): *Language learners with special needs. An international perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.

Konferencia kötetek

Kontráné Hegybíró Edit (2008). A jelnyelv szerepe a siketek idegennyelv-tanulásában. In Gecső Tamás & Sárdi Csilla (szerk.). *Jel és jelentés*, pp. 177-184. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Sarkadi, Á. (2007) The Language Learning Experience of Hungarian Dyslexic Students. In M. Nikolov & J. Horváth (Szerk.), *UPRT 2007: Empirical studies in English applied linguistics*. Pécs: Lingua Franca.

Kontráné Hegybíró Edit (2009). A siketek joga az angol nyelvhez. In Frank Tibor & Károly Krisztina (szerk.), *Anglisztika és amerikanisztika. Magyar kutatások az ezredfordulón* (395-404). Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Sarkadi Ágnes és Kormos Judit (2009) A magyar diszlexiás diákok nyelvtanulási élményei és tapasztalatai - egy interjúkutatás tanulságai. In Frank Tibor & Károly Krisztina (szerk.), *Anglisztika és amerikanisztika. Magyar kutatások az ezredfordulón* (405-414). Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Kontráné Hegybíró Edit (megjelenés alatt). Diszlexiás nyelvtanulók a felsőoktatásban. In „2009. évi Magyar Tudomány Napja Konferencia.” Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola.

Kontráné Hegybíró Edit (megjelenés alatt). Nyelvpedagógiai kutatásokkal a diszlexiás idegennyelv-tanulókért. In Németh András (szerk.), *ELTE Pedagógiai Doktori Iskola*. Budapest: Eötvös Kiadó.

Konferencia előadások

Nemzetközi konferencia előadás

Kormos Judit és Kontráné Hegybíró Edit (2007. július). Hungarian teachers' perceptions of dyslexic language learners. 31st International Academy of Learning Disabilities konferencia, Bled, Szlovénia.

Csizér Kata és Kormos Judit (2008. március): The language learning motivation of dyslexic learners. American Association of Applied Linguistics konferencia, Washington, DC, USA.

Csizér Kata és Kormos Judit (2008. augusztus). The language learning motivation of dyslexic students: A mixed methods investigation. International Association of Applied Linguistics konferencia. Essen, Németország.

Csizér Kata és Kontráné Hegybíró Edit (2009. június). The foreign language motivation of Deaf and hard-of-hearing learners. Language Policy and Language Learning konferencia. Limerick, Írország.

Kormos Judit (2009. június). Foreign language learning and dyslexia: Inclusion in education and assessment. Language Policy and Language Learning konferencia. Limerick, Írország.

Szervezett szimpóziumon előadás

Diszlexia és idegennyelv-tanulás szimpózium- elnök Kormos Judit

Kontráné Hegybíró Edit, Kormos Judit, Tóth Lilla, Sáfár Anna: (2007. október) Idegennyelv-tanárok és a diszlexia: egy országos felmérés tanulságai. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest.

Csizér Kata: (2007. október) Diszlexiás diákok nyelvtanulási motivációja. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest.

Kormos Judit és Mikó Anna (2007. október): A diszlexiás gyermekek angol nyelvi készségeinek vizsgálata. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest.

Sarkadi Ágnes (2007. október): Diszlexiás nyelvtanulók Magyarországon: tapasztalatok és élmények. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest.

Equal Rights in Foreign Language Education: Language learners with special needs in Hungary SYMPOSIUM AILA 2008, Essen – Kormos Judit coordinator

Csizér, K. (2008). The language learning motivation of dyslexic students. Equal Rights in Foreign Language Education: Language learners with special needs in Hungary SYMPOSIUM AILA 2008, Essen

Safar, A. (2008). Lessons from successful Deaf and hard of hearing language learners. Equal Rights in Foreign Language Education: Language learners with special needs in Hungary SYMPOSIUM AILA 2008, Essen

Kontra, E.H. & Bajko, A. (2008). Deaf EFL learners outside the school system. Equal Rights in Foreign Language Education: Language learners with special needs in Hungary SYMPOSIUM AILA 2008, Essen.

Magyar nyelvű konferencia előadások

Kontráné Hegybíró Edit (2007. október): A jelnyelv szerepe a siketek idegennyelvtanulásában. Jel és Jelentés Konferencia, Budapest.

Kormos Judit (2007. október): A jel és jelentés társításának problémái diszlexiás nyelvtanulók körében. Jel és Jelentés Konferencia, Budapest.

Sarkadi Ágnes és Kormos Judit (2007. november): Diszlexiás nyelvtanulók Magyarországon: tapasztalatok, élmények, tanulási stratégiák. Az angol helyzete Magyarországon konferencia, Budapest.

Kontráné Hegybíró Edit (2007. november): A siketek joga az angol nyelvhez. Az angol helyzete Magyarországon konferencia, Budapest.

Csizér Kata és Kormos Judit (2007. november). Az idegen nyelvi motiváció kutatása a 21. században: Egy strukturális modell felépítése középiskolás és egyetemista nyelvtanulók csoportjára. State of English konferencia, Budapest.

Csizér Kata (2007. október). Diszlexiás tanulók motivációs beállítódása. VII. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest.

Kontráné Hegybíró Edit, Sáfár Anna és Csizér Kata (2008, november) Nyelv és kommunikáció a magyarországi siketek körében: egy országos felmérés bemutatása. A kommunikáció nyelvészeti aspektusai" c. konferencia, Budapest.

Kontra Edit, Merics Barbara & Sáfár Anna (2008. szeptember 19-20). „Nyelvtanulás kétkézzel”: Workshop. SINOSZ Láthatatlan kultúra c. konferencia, Budapest.

Merics Barbara (2009 április). Jelnyelv az angoltanításban. „Jeles nap”, ELTE, Budapest.

Kontráné Hegybíró Edit (2009). A megújulás szükségessége a diszlexiás nyelvtanulók oktatásában. „Megújuló gazdaság – megújuló idegennyelv-oktatás” c. konferencia a 2009. november 6-i Magyar Tudomány Napja alkalmából. Budapest, Budapesti Gazdasági Főiskola, Idegen Nyelvi és Kommunikációs Intézet.

Angol nyelvű konferencia előadások Magyarországon

Sarkadi, Ágnes (2007, június). *Dyslexic Language Learners: Experiences and Strategies*. Paper presented at the UPRT: Empirical Studies in English Applied Linguistics conference. Pécs.

Vámos Gabriella és Kormos Judit (2007. október): Dyslexia and Language Teaching: Experiences from a Hungarian primary school. IATEFL-H (International Association of Teachers of English as a Foreign Language – Hungary) 2007 konferencia, Budapest, 2007. október 6.

Sarkadi Ágnes (2007 október) Techniques facilitating vocabulary acquisition for dyslexic students. IATEFL –H (International Association of Teachers of English as a Foreign Language – Hungary). Budapest.

Sarkadi, Ágnes (2008, november). Language teachers' experience with teaching dyslexic language learners in mainstream education. Paper presented at the New Concepts and Approaches in English and American Studies conference. Budapest

Kontra, E. H. (2008, April). *Who should teach the dyslexic language learner?* Paper presented at „Achieving Results in Adult Language Teaching”, NYESZE-Hueber-Oxford-IBS Conference for Language Teachers, Budapest: International Business School